

QARABAĞ KƏHRİZLƏRİNİN TƏDQIQI, BƏRPASI, İSTİFADƏ PERSPEKTİVLƏRİ

Ələvsət Quliyev

AMEA-nın Torpaqşünaslıq və Aqrokimya İnstitutu

İşğaldan azad edilmiş torpaqların tədqiqi və keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi məsələləri aqrar sahəyə aid elmi fəaliyyətlə məşğul olan alimlərin üzərinə mühüm vəzifələr qoyur.

Azərbaycan xalqının tarixi irs abidələrindən olan kəhrizlər quraq zonalarda ən etibarlı su mənbəyi kimi ta qədimdən istifadə edilməkdədir. Kəhriz ilin bütün fəsillərində, əhalini içməli və suvarma suyu ilə təmin edən, dərin mühəndis elmi təcrübəsinə əsaslanan mürəkkəb hidrotexniki qurğudur. Dünyanın 40-dan çox ölkəsində kəhrizlərdən istifadə olunur.

Əldə olunan məlumatlara görə, Azərbaycanda keçən əsrin əvvəllərində 2500-dən çox kəhrizdən istifadə edilmişdir. 1938-ci ildə rəsmi dövlət qeydiyyatı altında 885 kəhriz içməli su və suvarma mənbəyi kimi əhaliyə xidmət etmişdir. Kəhrizlərin cəm halda su sərfi 13,354 m³/san, il ərzindəki suyun həcmi 420 mln. m³ həcmində olmuşdur. XX əsrin əvvəllərinə qədər Bakı, Gəncə, Bərdə, Naxçıvan, Ordubad və digər şəhərlərin, 200-dən çox kənd yaşayış məntəqəsinin su təchizatında kəhrizlər mühüm rol oynamışdır.

Ölkə Prezidentinin və rəşadətli ordumuzun iradəsi hesabına işğaldan azad olunmuş Qarabağ torpaqlarında 332 kəhrizə sahib çıxmaq bu gün qarşımızdakı hədəflərdən biridir.

Ötən 30 il ərzində kəhrizlərin vəziyyətinə dair heç bir məlumat əldə edilməmişdir. Kəşfiyyat materiallarından məlum olmuşdur ki, müharibə dövründə bir çox kəhrizlərin quyularına həlak olmuş insanların cəsədləri atılmışdır. Hazırkı məlumatlara görə, mövcud kəhrizlər baxımsızlıq üzündən tamamilə yarasız vəziyyətə düşmüşdür.

Qeyd etmək istərdik ki, Naxçıvanda yerləşən rus ordusu ölkəni tərk edərkən hərbi hissənin yaxınlığındakı Əliabad kəhrizinin quyularından 288 ədəd tank əleyhinə mina, top və minomyot mərmiləri çıxarıaraq zərərsizləşdirilmişdir. Eləcə də rus ordusunun 1980-ci illərdə Əfqanıstanda apardığı müharibədə kəhrizlər çox vacib strateji obyekt kimi özünü təsdiq etmişdir. Bunu anlayan ermənilər Qarabağ ərazilərində adi yerləri münalamaqla yanaşı, heç vaxt kəhrizlərin minalanmasından vaz keçməmişlər.

Beləliklə, düşmənin mənfur və alçaq niyyətlərindən xilas olmaq üçün öncə kəhriz və onun üzərində olan quyular ciddi yoxlanışdan keçirilməlidir. Əks halda xətdən qurtulmaq mümkünsüzdür. Bütün bu deyilənə bizə əsas verir ki, Cəbrayıl rayonunda 111, Füzuli rayonunda 71, Ağdam rayonunda 98 kəhriz və onların üzərində olan 5773 baxış quyularında ciddi yoxlamalar və tədqiqatlar aparılmalıdır. Adları çəkilən rayonlarda kəhrizləri bərpa edə bilsək, il ərzində 100 milyon m³-dən çox ekoloji təmiz su əldə etmək olar.